

УДК 617 (092)/477

О.Ю. Городнича, А.Л. Федущак

**ЗЕМСЬКИЙ ЛІКАР БОГАЄВСЬКИЙ:
ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І СУПЕРЕЧНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ БІОГРАФІСТИКИ**

*Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького,
Кафедра клінічної фармації, фармакотерапії та медичної стандартизації
м. Львів, Україна*

e-mail: oxana_gor@mail.ru

Резюме: Українська медично-історична наука, зокрема, біографістика, ще не має значних здобутків у заповненні історично і політично детермінованих порожніх сторінок, ліквідації «білих плям», виправленні допущених методологічних помилок та некоректностей в трактуванні багатьох суспільних явищ та історичних фактів. Проведеними дослідженнями біографічного матеріалу з життя і діяльності доктора медицини з Полтавщини *Овксентія Богаєвського* підтверджено його вагомий внесок в розвиток вітчизняної медицини, хірургічної науки і практики. Разом із тим, встановлено, що обмеженість достовірних біографічних відомостей щодо цієї знакової постаті вимагають розширення доказової джерельної бази, ґрунтовного і об'єктивного висвітлення окремих епізодів з життя і діяльності *О. Богаєвського* та його сучасників, уточнення наявних в інформаційних ресурсах суперечливих фактів. Зокрема, дослідження задокументованих фактів, матеріалів фамільного архіву родини *Богаєвських*, дозволяють заперечити побутуючу в енциклопедичних та публіцистичних виданнях тезу щодо селянсько-кріпацького його походження. Результати проведених досліджень засвідчили не лише велич українського земського лікаря, хірурга, громадського діяча *Овксентія Трохимовича Богаєвського*, суперечливість, подекуди – тенденційність аналітичних історичних розвідок, недбале поводження з хронологією біографічних фактів та їх інтерпретацією.

Ключові слова: *Богаєвський Овксентій Трохимович, Зубковський Іван Андрійович*, історія медицини, земська медицина, методологія історичних досліджень, Кременчуцька земська лікарня.

Вступ. Дослідник біографій видатних земляків із Полтавської губернії, архіваріус *І.Ф. Павловський* ще за життя (1912 р.) дав наступну оцінку хірургу Кременчуцької губернської земської лікарні *Овксентію Трохимовичу Богаєвському*: «выдающийся хирург, пользующийся широкой известностью»²⁸. Бібліографічні джерела по-різному оцінюють постать *Богаєвського* як особистості та в контексті його внеску в історію медицини в залежності від періоду публікації: відомий російський хірург⁶; російський хірург⁷; український хірург³⁴; український хірург, науковець, громадський діяч³⁵; лікар-хірург, доктор медицини (без захисту)¹⁶; прекрасний хірург земської лікарні⁴²; лікар, революціонер, громадський діяч²⁹; український хірург, науковець, громадський діяч⁴; видатний хірург і громадський діяч³⁰; видатний лікар-новатор, вчений, полум'яний патріот України²⁶; видатний хірург, учений, громадський діяч³⁸; найвизначніший серед земських хірургів¹⁸; талант надзвичайної сили²⁷. Незважаючи на високу оцінку, таланту, діяльності та внеску *Богаєвського* у вітчизняну медицину, практично не дослідженою

залишається його наукова спадщина, а відомості в енциклопедичних та публіцистичних працях, здебільшого, мають компілятивний характер, повторюючи недостовірну інформацію та не завжди коректні авторські судження біографістики радянського періоду. Отож, пошук нових та достовірних фактів із життєпису лікаря, який зробив вагомий внесок у розвиток вітчизняної медицини, опрацювання й систематизація введених в інформаційний обіг біографічних матеріалів, оцінка життєвого шляху та професійної діяльності *О. Богаєвського* визначили мету нашого дослідження.

Мета дослідження – ошук нових та достовірних фактів із життєпису лікаря *О. Богаєвського*, опрацювання й систематизація введених в інформаційний обіг біографічних матеріалів, оцінка його життєвого шляху та професійної діяльності.

Матеріали та методи дослідження. У роботу увійшли дані досліджень самої біографії *О. Богаєвського*, його діяльності як земського лікаря, хірурга, організатора охорони здоров'я, громадського діяча. Предметом досліджень були друковані та електронні інфор-

маційні потоки, матеріали із особистого архіву та спомини *Олександра Борисовича Богаєвського*, нащадка *Якова Богаєвського* (діда *Овксентія Богаєвського*). Застосовано методи: історичний, біографічний, бібліографічний, системного та порівняльного аналізу.

Результати дослідження та їх обговорення. Українська медично-історична наука, як і, відповідно, біографістика, ще не має значних здобутків у заповненні історично і політично детермінованих порожніх сторінок, ліквідації «білих плям», виправленні допущених методологічних помилок та некоректностей в трактуванні багатьох суспільних явищ та історичних фактів. Прикладом цього може бути проведене нами дослідження лише одного із напрямків діяльності земського лікаря *О. Богаєвського* – хірургічної практики. Були встановлені, не лише великі інформаційні прогалини щодо його внеску у вітчизняну хірургічну науку і практику, але й обмеженість та суперечливість біографічних відомостей в публікаціях, присвячених цій знаковій для вітчизняної історії та медицини постаті.

Біографістика, побудована на авторитетних матеріалах, доказових фактах містить значний обсяг історичної, фахової та іншої цінної для історичної науки інформації. Через обмеженість достовірної джерельної бази, навмисне замовчування одних фактів, гіперболізація інших, необґрунтовані оцінки і висновки спотворюється історична дійсність та біографічні образи сучасників. Отож, нами зроблено спробу через порівняльний хронологічний аналіз відібрати з різних інформаційних джерел та систематизувати найбільш доказові, на наш погляд, факти з життя і діяльності *Богаєвського*.

Через обмаль і недослідженість архівних та мемуарних джерел, переважання в інформаційному просторі біографічної публіцистики, особливої уваги і довіри заслуговують, на нашу думку, біографічні матеріали, опубліковані ще за життя *О. Богаєвського*. Вони, правдоподібно, стали джерельною базою пізніших енциклопедичних довідок^{7,16,17,33}, біографічних та тематичних розвідок і сучасної публіцистики, здебільшого – компілятивної, багатой домислами та непідтвердженими судженнями. До таких інформаційних джерел, в першу чергу, слід віднести видану *І.Ф. Павловським* працю «Краткий биографический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII века»²⁸, де в лаконічній формі викладено основні віхи і хронологію подій та різнобічної діяльності *Богаєвського*, складено опис його публікацій і доповідей, оцінку його діяльності. Ширшою і глибшою, з автор-

ськими судженнями й висновками, була публікація харківського професора стоматології *М.Б. Фабриканта* «Краткие сведения о жизни и деятельности д-ра *А.Т. Богаевского*»⁷, опублікована в 1998 р. до 150-літнього ювілею *О. Богаєвського*³⁸. До ранньої біографістики слід віднести й енциклопедичні довідки^{6,35}, біографічну розвідку історика медицини *В.Ч. Бржеського*⁸, датовану 1956 р. Першим і єдиним до цього часу науковим біографічним дослідженням можна вважати опубліковану в авторитетному медичному журналі статтю «*А.Т. Богаевский* – врач, революционер, общественный деятель»²⁹.

Проведені нами дослідження друкованих та електронних інформаційних потоків, відомостей, отриманих від далеких родичів *О. Богаєвського*, засвідчили наявність чисельних «білих плям», суперечностей, відтак, – суджень та висновків, що стосуються описів його походження та ранніх років життя. У складеному полтавським архіваріусом і виданому ще за життя *О. Богаєвського* біографічному довіднику^{24,28} про його соціальне походження, як і багатьох інших відомих вихідців з Полтавщини, не згадується. Вихідцем із селянської родини вважав *Овксентія Богаєвського М.Б. Фабрикант*³⁸, на це вказано і в першій, написаній після смерті, біографічній розвідці історика медицини *В.Ч. Бржеського*⁸, батько якого був одним із багатьох учнів *Богаєвського*. В подальшому *Г.А. Поляков*²⁹ безапеляційно констатував, що *О. Богаєвський* «пройшов шлях від бідного селянина до доктора медицини». З цих публікацій до цього часу тиражується «бідняцьке», «селянське», «кріпацьке» походження не лише в публіцистиці, але й академічних виданнях: народився в селянській родині^{4,27,34}, у бідній селянській сім'ї², в родині кріпака¹⁸, був сином кріпака¹. У згадуваній вище статті²⁹ автор пішов ще далі, стверджуючи, що батько *Овксентія* «був селянином, в хаті якого не було навіть ліжка». При цьому, батько-кріпак, у якого «не було навіть ліжка», «був грамотною людиною, усі 4-ро його синів отримали не лише початкову, але й гімназійну освіту, 2-є стали лікарями»²⁷. Навряд, чи мав можливість і потребу «бідний селянин-кріпак» дати всім дітям гімназійну та університетську освіту, всупереч усталеній селянській традиції, нікого із синів не залишити біля себе «на землі».

У наведеному відслідковується калька радянської історичної методології, за якою відомі постаті українського походження мали мати «селянсько-пролетарське» походження, або хоч трохи бути «революціонерами-демократами», що одним із перших успішно здій-

нив *Г.А. Поляков*²⁹ стосовно *Богаєвського* без посилання на джерела інформації. Для підкріплення достовірності такої тези застосовано вживаний в радянській історіографії, далеко не науковий, методологічний прийом авторського домислу (відсутність в хаті *Богаєвських* навіть ліжка), а також винесеного вже у заголовок статті однозначного констатуючого твердження (*Богаєвський* – лікар, революціонер, громадський діяч). Про «революційну діяльність» *Богаєвського* не згадується в жодних ранніх біографічних дослідженнях^{6,8,35,38}.

Слід зауважити, що подібні неточності й протиріччя особливо часто зустрічаються в електронних виданнях. Зокрема, вважаємо за необхідне одразу виправити помилку, допущену в популярному енциклопедичному Інтернет-виданні⁴: «народився в с. Устинівка Миргородського повіту» – такого населеного пункту в Полтавській губернії не було, немає і в теперішній Полтавській області. *Богаєвський О.Т.* народився в селі Устивиця Миргородського повіту Полтавської губернії 25 грудня (за новим стилем) 1848 р.^{6,7,28,30}. Перша згадка про це поселення козацької сотні Миргородського полку, датується 1625 р. Мешканці Устивиці козакували й після знищення у 1775 р. Запорізької Січі; тут діяли 3 козацькі громади (одна із них нараховувала понад 750 дворів); до них належали і навколишні козацькі хутори Бугів, Гирчин, Гончарі, Марченки³⁷. Отож, *Богаєвський* народився в поселенні, більшість мешканців якого мали давні козацькі етно-соціальні корені. Нажаль, в іншій Інтернет-довідці про с. Устивиця³⁶ серед відомих вихідців із села *О. Богаєвського* немає (зазначені *Н. Калюжний* (1886-1937), *В. Наріжний* (1780-1825))

За родовою версією (архів *Олександра Богаєвського*) походження полтавського роду *Богаєвських* виглядає наступним чином. Молода красива кріпачка з Великих Сорочинців ходила на заробітки на Дон. Там познайомилася з вільним козаком *Яковом Богаєвським*. За тодішніми нормами донському козакові заборонялося одружуватись з кріпачкою. Отож, *Яків*, зібравши гроші у заможних донських родичів, викупив майбутню дружину і осів на Полтавщині. У подружжя було багато дітей, серед них – син *Трохим*. З якихось причин, *Трохим* опинився в Кременчуку й пристав до сім'ї кріпаків(?), в якій був і його одноліток. У віці 25 років *Трохим* пішов до війська замість свого побратима і відбув там 25 років. Наприкінці виявився факт добровільної служби (очевидно – взірцевої) вільного козака і *Трохиму Яковичу* був присвоєний дворянський титул. У подальшому, одружившись із місце-

вою козачкою, він проживав у с. Устивиця Миргородського повіту, де народилися 4-ро синів: *Симон* – працював лікарем в Катеринославі, *Овксентій* – земський хірург на Полтавщині; *Йосип* (помер в 1933 р.) та *Іван* були, за даними із родинного архіву, знаними «лікарями-травниками». Така версія життєпису миргородського роду *Богаєвських*, за винятком окремих моментів, на нашу думку, вірогідна. Виходячи із відомого року народження *Овксентія*, призивного віку (25 років) та тривалості служби в російській армії (25 років) його батька, *Трохим Богаєвський* міг народитися близько 1795 р.⁹, коли на Лівобережній Україні указом імператриці *Катерини II* від 3.05.1783 р. вже було запроваджене кріпацтво і обов'язкова військова служба кріпосних селян. Отож, добровільно-примусова армійська служба батька *Овксентія* і завершення її з отриманням дворянства («*дворянин honoris causa*») є доволі ймовірною. Однак, важко усвідомити, що молоду дівчину, та ще й кріпачку, могли відпускати на велику віддаль на заробітки, де її, нібито, й вполюбав майбутній засновник полтавського роду *Богаєвських*.

Дуже цінними, на нашу думку, є факти, викладені на сторінках газети «Кременчук вечірній» (1999 р.) в полеміці дослідника діяльності *О.Т. Богаєвського* лікаря-краєзнавця *В.Т. Федько* з нащадками *Якова Богаєвського* – *І. Бурлаченко, Л. Ян, Г. Риковим*. Зокрема, уваги заслуговують наведені задокументовані фактичні матеріали – запис у метричній книзі за 1881 р. про народження доньки *Олександри* у «дворянина *Симона Трофимова Богаєвського*» та за 1907 р., згідно якого при хрещенні дочки *Івана Воскобойникова* хрещеними батьками зазначені донька *О. Богаєвського* та син його брата, *Симона*; «дворянин *Георгій Симонов Богаєвський* и дочь коллежского советника *Ольга Авксентиева Богаєвская*»^{9,31,39}. Слід зазначити, що титул колезького радника, який мав *О.Т. Богаєвський*²⁸, згідно Табелю про ранги відповідав цивільному чину VI класу і армійському – полковника, надавався лише особі дворянського походження²⁰. *Овксентій Богаєвський* обирався повітовим та губернським радним (депутатом)²⁸, що свідчить як про знатне походження, так і оцінку його заслуг. Відомо також³¹, що сини брата *О. Богаєвського*, *Івана*, представляли офіцерський корпус царської армії, куди з кріпацьким родоводом, ще й українського походження, очевидно, не брали. Вважаємо, що наведене може слугувати достатньо доказовим аргументом на підтвердження родинної версії щодо дворянства цієї гілки роду *Богаєвських*. Отже, *Трохим Богаєвський* міг

віддати на навчання всіх своїх синів до школи, училищ, гімназії, університету, не тому, що «був грамотним», хоч і «з бідного селянського, кріпацького роду», а тому, що інакше й бути не могло у його соціальній ніші. Зокрема, *Овксентій*, перш, ніж вступити на медичний факультет Імператорського університету св. Володимира у Києві, після закінчення місцевої школи навчався в Миргородському повітовому училищі, відтак – Полтавській класичній гімназії (1862-1869 рр.), яку закінчив із срібною медаллю^{28,38}. У наведеному вбачаємо приклад застосування радянської історичної методології, успадкованої і в сучасній українській біографістиці, щодо постаті *Богаєвського*. Саме цим, а також намаганням підвести хоч якесь обґрунтування до «революційної діяльності» *О. Богаєвського* – теми обраного наукового дослідження, на нашу думку, можна прояснити публіцистичну метафору *Полякова* про походження з родини, в хаті якої «не було навіть ліжка». Отож, і в деяких сучасних публікаціях фіксується увага на приналежності *О. Богаєвського* до якихось революційних рухів заледве не з дитячих років. Це – за відсутності будь-якої джерельної бази щодо дитячих та юнацьких років *Овксентія*. Зазначається, що, навчаючись у Миргородській повітській школі, будучи під впливом учителя *Анатолія Свидницького*, 12-літній *Овксентій* в організованій ним недільній школі викладав арифметику, разом із другом дитинства *Іваном Зубковським* читав учням вірші *Пушкіна*, *Некрасова*, *Шевченка*, роздавав брошури з його творами^{5,29}; навчаючись у полтавській гімназії не лише заробляв собі на життя уроками, але й «знайомився з працями *Писарева*, *Добролюбова*, *Сеченова*»²⁹; в жовтні 1874 р., «був обшуканий в Таганрозі; за агентурними відомостями вже належав до українофільських гуртків; влітку 1875 р. брав участь в організації гуртка для проведення пропаганди серед селян»³; в університеті був учасником гуртка, де студенти вивчали праці *Чернишевського*, *Лассаля*, *Лаврова*, поширювали нелегальну літературу, за що був звинувачений у неблагонадійності²⁹, на канікулах, як і інші члени гуртка, привозив заборонену літературу і розповсюджував серед мешканців Миргорода, Великої Багачки та Устивиці⁴. Вже на першому році перебування на посаді земського лікаря відвідував маєток «неблагонадійного» дворянина *О. Замятіна*, «де молоді люди хочуть створити гурток з метою пропаганди»²⁹, пізніше, вже на Пироговських з'їздах, вів боротьбу «з реакцією, яка особливо загострилась у 80-90-х роках»³⁸. Автори не виключають ймовірності деяких із

наведених фактів, однак, авторитетного джерельного підтвердження саме таких поглядів і, відповідно, діяльності *О. Богаєвського* нами не знайдено. Суперечливість деяких очевидних біографічних фактів й авторських домислів щодо юнацьких років *Овксентія* в публікаціях мимоволі спонукають засумніватися і в достовірності його «революційної діяльності». Нами не знайдено підтверджень часто вживаним у біографістиці *Богаєвського* біографічним паралелем щодо його ранньої, ледь не з дитинства, дружби з *Іваном Зубковським* – майбутнім засновником Миргородського курорту⁵. Відомо, що на місяць старший *Іван Андрійович Зубковський* народився в селі Єрки під Миргородом в родині настоятеля Миргородського собору²⁸, закінчив у 1865 р. (на 3 роки пізніше від *Богаєвського*?) Миргородське повітове трикласне училище або Лубенське духовне училище^{5,19}. Очевидно, автори не користувалися мемуарними даними доступних в Інтернет-ресурсі спогадів *І. Зубковського* «Дні мого життя»¹⁰. Отож, за автобіографічними даними, *Зубковський* закінчив і Миргородське повітове трикласне училище (в 1862 р.), і Лубенське духовне училище (в 1865 р.). В описі навчання в Миргородському училищі *Зубковський* дійсно описує просвітницьку діяльність вчителя-українофіла *Анатолія Свидницького*, який запросив його й *О. Богаєвського* до викладання граматики й арифметики в недільній школі. Це – єдина згадка про *Овксентія Богаєвського* періоду навчання; не згадує його автор спогадів й серед друзів молодості. В 1870 р. *Іван Зубковський* закінчив Полтавську духовну семінарію (*Богаєвський* в 1869 р. закінчив зі срібною медаллю Полтавську класичну гімназію і поступив на медичний факультет Київського Імперського університету св. Володимира). *Зубковський* розпочав навчання на цьому ж факультеті в 1871 р. Отож, першокурсник *Зубковський* знову зустрівся з *Богаєвським* вже в Києві. Після закінчення університету в 1874 р. *Богаєвський* був скерований земським лікарем у Полтавську губернію, *Зубковський* в 1877 р. – лікарем у діючу армію на Кавказі²⁸. Отож, в молодості їх шляхи перетиналися в Миргородському повітовому училищі (1860-1862 рр.), у Полтаві (1867-1869 рр.) та Києві (1871-1874 рр.), однак, сам хронологічний ряд за відсутності згадок про це у споминах, не дає підстав для тиражування тверджень про їх ранню дружбу.

Має місце й інша гіпотеза – про ймовірну їх неприязнь. Розпочавши одночасно навчання в миргородському повітовому училищі, шлях *Зубковського* до університетської освіти був складнішим і тривалішим, отриману духовну

освіту вважав згаяним часом, для подальшого навчання на медичному факультеті був змушений заробити якісь кошти уроками в Миргородському училищі¹⁰. Після закінчення університету, коли, після стажування в столичній Медико-хірургічній академії, *Богаєвський* вже 2-й рік працював земським лікарем на рідній Миргородщині, *Зубковський* був скерований військовим лікарем у фронтову зону на Кавказі²⁸. В біографіях 2-х видатних лікарів не дослідженим залишається 1879 р.: військовий лікар *Зубковський* зараховується на службу в Миргородське земство, а земський лікар *Богаєвський* з Комишні цього ж повіту з невідомих причин залишає посаду і переїжджає на Чернігівщину^{1,5}.

Овксентій Богаєвський був високоосвіченою інтелігентною людиною, що засвідчує його практична і наукова діяльність, популярність серед пацієнтів, високий авторитет в медичному середовищі, серед громади і владних інституцій. Був здібним до навчання, наполегливим, на що вказує закінчення Полтавської класичної гімназії із срібною медаллю, скерування, єдиного із випуску, на стажування в Санкт-Петербурзькій Медико-хірургічній академії. Навчання на медичному факультеті було зорієнтоване на підготовку лікарів для військової та земської медицини – студенти, які навчалися державним коштом, складали іспити на звання повітового лікаря і скерувалися у військове, морське або цивільне відомство, де вони зобов'язані були прослужити 7,5 років. За 5 років студенти вивчали як загальні дисципліни, так і прикладні клінічні: загальна і спеціальна терапія, фармакологія і рецептура, загальне і практичне акушерство, жіночі та дитячі хвороби, хірургічна клініка, медична поліція і гігієна, практична судова медицина²⁵. За одними даними¹, *О. Богаєвський*, єдиний із випуску, був скерований університетом на стажування в Санкт-Петербурзькій Медико-хірургічній академії, за іншими²⁹ – таке скерування дала управа Миргородського земства. Слід зазначити, що університетський період, стажування в Санкт-Петербурзі, період роботи в Комишні, перебування на Чернігівщині залишаються практично не дослідженими. Тому, твердження щодо пропозицій відомих київських професорів на подальшу працю в університетських клініках^{1,4} вважаємо, поки що, бездоказовими. На нашу думку, якщо такі пропозиції й могли бути, то скористатися із них *Богаєвський* не міг, оскільки, за умовами навчання в Імперському університеті *св. Володимира*, мав 3 роки відпрацювати за ске-

руванням в системі земської медицини чи військовим лікарем²⁵.

Майже не висвітленими залишаються початки професійної діяльності лікаря *О. Богаєвського*. Першим місцем праці, як і вимагалось від випускника-стипендіата, була земська медична практика в містечках Миргородського повіту (в енциклопедичних виданнях^{6,7} – у Миргородській земській лікарні): спочатку в Комишні, потім – у Шишаках, неподалік від рідного села Устивиця^{2,11,12,27,28,30}. За структурою земської медичної допомоги в повіті її надавали декілька повітових земських лікарів, у підпорядкуванні кожного з яких було до 10 фельдшерів. Зона обслуговування земського лікаря охоплювала близько 40 тис. населення^{1,27,38}. Медична допомога обмежувалась визначеним обсягом діагностичних і лікувальних процедур і мала бути безкоштовною³². Комишні на час скерування туди *О. Богаєвського* належала до Миргородського повіту і була доволі великим містечком: за переписом 1863 р. проживало 5880 мешканців, було 3 церкви: козацька церква Різдва Богородиці, Іллінська, Спаська; діяли винокурний і селітряний заводи, чисельні млини, з 1868 р. – земська лікарня, ще в 1843 р. на кошти сільської громади було відкрито початкове училище, де навчалось 60-80 дітей, а з 1875 р. – земське двокласне училище, яке нараховувало 200 учнів²¹. Відпрацювавши в Комишні термін, обов'язковий для випускників, *Богаєвський* переїхав на Чернігівщину, щоб згодом повернутися на Миргородщину^{1,5}. Про цей період у житті *Богаєвського* з доступних джерел, зокрема й родинного архіву *Богаєвських*, довідатись не вдалося. В окремих інформаційних джерелах причиною називають ледь не політичний конфлікт із земською владою^{4,5,29}. Однак, швидко (через 3 роки) його повернення на посаду земського лікаря в тому ж Миргородському повіті зумовлюють потребу в пошуку реальних мотивів як виїзду в сусідню губернію, так і швидкого повернення. Можливо, це було пов'язано з одруженням. Враховуючи відомий рік народження доньки Ольги (1880 р.), можна допустити, що саме в період між земською службою в Комишні (1875-1878 рр.) та Шишаках (1880-1883 рр.) *О. Богаєвський* міг одружитися. Про походження його дружини, *Павлини Феодосіївни* авторам не відомо. Донька *Богаєвських*, *Ольга*, ймовірно народилася в Шишаках, отримала освіту в Швейцарії, повернувшись викладала в школі (очевидно, в Кременчуці) французьку й англійську⁹. Очевидно, була незаміжньою: достовірно відомо, що у 1907 р. при хрещенні *Валентини Воскобойникової* в мет-

ричній книзі 27-літня Ольга записана під прізвищем *Богаєвська*³¹; під дівочим прізвищем фігурує й до кінця нелегкого, але довголітнього, життя – після смерті батька, була змушена виїхати з Кременчука до Котовська де й померла в 1980 р., у столітньому віці⁹. Вона ж, після трагічної смерті брата Павла, взяла племінника *Валентина* (онука *О. Богаєвського*) на виховання. Відомо³¹, що син *Овксентія і Павлини Богаєвських, Павло*, був гірничим інженером, працював на Уралі, де у 1919 р. загинув від рук більшовиків. Син його, *Валентин*, закінчив у 1941 р. Дніпропетровський медичний інститут і одразу був призваний на фронт. За непідтвердженими даними потрапив у німецький полон і, за іронією долі, перебував у Крюковському концтаборі поблизу рідного Кременчука, де й загинув^{9,31}.

Про життя та діяльність *О. Богаєвського* на посаді земського лікаря в Шишаках теж відомо мало. Фахова інформація про діяльність Шишацької лікарні, відтак, і *О. Богаєвського*, очевидно, міститься в ще не дослідженій його публікації «Нарис діяльності Шишацької земської лікарні»^{4,5,28,38}. Повернувшись на Миргородщину в 1879 р. був єдиним лікарем, який обслуговував 40 тис. населення в радіусі 30 верст³⁸. Містечко Шишаки на той час було центром Шишацької волості Миргородського повіту, налічувало близько 500 дворів господарств і 3000 мешканців; існували 2 православні церкви, синагога, лікарня, 8 кузень, 27 вітряних млинів, 6 олійних заводів⁴¹. Очевидно, робота земського лікаря тут мало чим відрізнялася від роботи в Комишній. Однак, саме цьому періоду приписується захоплення *Богаєвського* прикладною хірургією¹, на цей час припадають його перші наукові публікації в журналах «Русская медицина», «Здоровье», «Земство», там його було обрано членом товариства лікарів Полтавщини, земським гласним⁴. Авторитет, громадська активність молодого лікаря-хірурга були помічені й 1883 р. *О. Богаєвський* отримує запрошення на посаду старшого лікаря земської лікарні в Кременчуцькому земстві^{1,4,5,11,18,28,38}. На Полтавщині в той час було лише 2 губернські лікарні: збудована в 1800 р., перша в Україні, державна лікарня в Кременчуці, розрахована на 120 ліжок, та губернська земська лікарня в Полтаві^{1,11,32}.

Повітове від 1802 р. місто Кременчук, на відміну від інших міст Полтавської губернії, в 2-й половині XIX ст. набувало швидкого індустріального розвитку, особливо – після підведення залізниці (1870 р.), приєднання до міста селища Крюкова з його вагоноремонт-

ними майстернями. До 1883 р., відколи земську лікарню очолив *О. Богаєвський*, тут функціонували механічний завод, завод сільськогосподарської техніки, тютюнова фабрика, 2 пивзаводи, багато дрібних виробництв та торгових закладів, міський банк; із 1879 р. почала працювати хіміко-фармацевтична виробнича лабораторія «Снапір і сини». З 1899 р. тут з'явився трамвай⁴⁰. Місто швидко ставало не лише індустріальним, але й культурним осередком Придніпров'я: крім діючих міського приходського та лютеранського училища, в 1856 р. відкрито Крюковське початкове народне училище, в 1873 р. – Кременчуцьке Олександрівське реальне училище, згодом – ще одне чоловіче народне училище та жіноче початкове училище (реорганізоване в 1876 р. в Кременчуцьку жіночу гімназію), початкове єврейське та трикласне міське училища, 2-ге початкове народне училище в Крюкові. У 1878 р. Крюковським товариством у приватному порядку було засновано Кременчуцьке технічне залізничне училище, в 1890 р. було відкрито ще 3 приватних християнських і 4 єврейських училища⁴⁰. В 1887 р. Кременчуцьке товариство лікарів відкрило свою лічницю, а через 10 років з'явився військовий госпіталь (лазарет) на 150 місць^{14,40}. Про стан та динаміку кременчуцької медицини наприкінці XIX ст. можуть свідчити наступні дані. У 1900 р. в місті було 19 вільнопрактикуючих лікарів, 9 дантистів; основні медичні послуги надавали фельдшери, повивальні бабки, масажисти. У 1915 р. налічувалось вже 38 вільнопрактикуючих лікарів, 19 дантистів, працювало 19 аптек та 8 аптечних магазинів¹⁴.

Очоливши в 1883 р. Кременчуцьку земську лікарню *Богаєвський* розширив її до 160 ліжкомісць, змінив порядок роботи, розпочав структурну перебудову та переоснащення закладу новим обладнанням, насамперед перев'язочної та операційної, виділивши чисту і гнійну перев'язочні; було відкрито лікарняну бібліотеку. З нарощуванням обсягів стаціонарної допомоги та числа пацієнтів уваги потребувало й підсобне господарство – сад, город, власна молочна ферма. Наплив заможних пацієнтів зумовив облаштування відповідного сервісу – було створено пансіонат I-го та II-го класу з кращими побутовими умовами та харчуванням. Належна увага надавалася й персоналу лікарні – працівники одержували надбавки до зарплати, їм безкоштовно видавався лікарняний робочий одяг, очевидно, коштом земства, будувалось житло для подружніх пар. На території лікарні отримали житло і подружжя *Богаєвських*. Оновлена завдяки старанням *Богаєвського* Кременчуцька лікарня

стала невдовзі школою організації хірургічної справи, а завдяки операціям на оці – провідним офтальмологічним центром^{5,8}.

У публікації *М. Фабриканта*³⁸ наведені дані із звіту про діяльність Кременчуцької лікарні з 1883 по 1912 р. За цей період проведено 17952 операцій стаціонарним хворим: 8494 великих та 9458 малих, ще 6030 операцій виконано амбулаторним пацієнтам. Характерно, що в 1-й рік роботи в Кременчуцькій лікарні було зроблено 272 операції з післяопераційною летальністю 12,28%, то в 1911 р. ці показники становили, відповідно, 1189 та 2,7%. З 8494 великих операцій особисто *Богаєвським* здійснено 4861 операцію. Він наполегливо удосконалював свою хірургічну майстерність, про що писав: «Завдяки такій підготовці я набув сміливості й впевненості настільки, що рішився на виконання великих операцій, яких до цього часу не лише не робив, але й не бачив»⁸. Отож, у лікарні за рік виконувалось до 800 великих операцій, з яких близько ½ – особисто *Богаєвським*^{8,12}. Саме в цій лікарні він виконав перші в Україні операції гастростомії (1885 р), резекції шлунка (1888 р.), «ідеальної холецистектомії» (1891 р.); в 1901 р. повідомив про 46 операцій на нирках, в 1912 р. – з приводу оперативного лікування ехінокозозу^{8,18}. Інші дані наводяться в публікації *Л. Бакая*¹: за 30 років у Кременчуцькій лікарні проліковано 83239 хворих, із них 27738 – хірургічного профілю; виконано 17952 великих та 6030 амбулаторних операцій; при цьому, за 10 років до *Богаєвського* було зроблено лише 240 великих операцій з післяопераційною летальністю 19% (при загальнолікарняній – 12,3%), а вже до 1887 р. цей показник знизився до 2,7%. На жаль, не наведене джерело інформації. Ймовірно, це могли бути згадувана автором¹ публікація *Богаєвського* «Кременчугская губернская земская больница (1804-1912): исторический очерк и нынешнее состояние» або опублікований *Іваном Зубковським* реферат про діяльність *Богаєвського* в Кременчуці²⁸.

З ініціативи прогресивних медиків Кременчука у 1885 р. засновано Кременчуцьке товариство лікарів. Першим головою був обраний лікар *Мельников*, а з 1888 по 1905 рр. Товариство беззмінно очолював *Богаєвський*^{4,8,13,33}. Ним було підготовано і виголошено на засіданнях багато доповідей різноманітної та актуальної тематики^{8,11,18,33,38}. Одним із своїх завдань Товариство вбачало організацію безкоштовної або за помірну плату медичної допомоги бідному населенню. Така лічниця була започаткована в 1887 р. у винаймаючому приміщенні. Пізніше, в подарованому фабрикантом

Сандомирським 2-х поверховому будинку по вул. Докторській, поблизу земської лікарні, було відкрито лікарню Товариства кременчуцьких лікарів із пологовим притулком, лабораторією. Щорічно лікарі здійснювали тут безкоштовний прийом до 13 тис. хворих, приймали близько 160 пологів, проводились щеплення. Ця лікарня, як і очолювана *О. Богаєвським* земська лікарня, з відкриттям акушерсько-фельдшерської школи, стала базою підготовки повивальниць і фельдшерів^{4,8,13,22}.

Овксентій Богаєвський не мислив себе поза громадською діяльністю. Був головою Опікунської ради Кременчуцької жіночої гімназії, обирався повітовим⁴ (в Шишаках) та губернським земським гласним (депутатом)^{28,38}. Вважається^{5,13,14,27}, що завдяки його зусиллям в місті було запроваджене централізоване водопостачання, відкрито дезкамеру⁸, продовжено трамвайну лінію до земської лікарні¹⁴. З 1886 р. *Богаєвський* був членом хірургічного товариства *М.І. Пирогова* і учасником майже всіх Пироговських з'їздів, міжнародних конгресів у Берліні (1890 р.), Москві (1897 р.), Парижі (1900 р.), був членом російського та міжнародного (Брюссель) товариства хірургів, почесним членом лікарських товариств в Україні (роменського, мелітопольського тощо)¹⁷. У 1900 р. був обраний товаришем (співголовою) 1-го з'їзду російських хірургів^{8,11,27}. За різними даними^{1,8,11,28,30,32,39}, ним опубліковано від 80 до 100 наукових праць у журналах «Земство», «Здоров'є», «Русская медицина», «Вестник офтальмологии», «Летопись русской хирургии», «Медицинское обозрение», «Практический врач», «Хирургический архив Вельяминова», «Centrallblatt fur Chirurgie».

Богаєвський О.Т. став учителем цілої низки провідних хірургів, фахівців у галузі громадського здоров'я, земської медицини, організаторів вітчизняної охорони здоров'я радянського періоду. Ординаторами Кременчуцької лікарні з 1883 по 1912 р. були лікарі *Анхундінов*³⁹, *А. Орловський*, *С. Масенко*, *М. Глаголев*, *І. Рубцов*, *Л. Оречкін*, *А. Дегтяров*, *В. Лизогуб* тощо^{8,39}. Пройшовши хірургічну школу *Богаєвського*, *Орловський* став провідним хірургом у Полтаві, *І. Рубцов* – в Миргороді, *М. Кузнецов* – Харкові. Серед учнів *О. Богаєвського* – *Ч. Бржеський*, *Я. Білий*, *В. Токаренко*, *С. Платонов*, *І. Асенін* тощо^{1,6,7,8,18}.

Окремою заслугою і не достатньо дослідженою сторінкою біографії *Богаєвського* є організація при Кременчуцькій лікарні 4-річної жіночої акушерсько-фельдшерської школи, відкритої згідно постанови Полтавського губернського земства^{22,33}. Наданню акушерської допомоги земство приділяло мало уваги –

навіть на початку ХХ ст. в губерніях, де було запроваджено земство, за допомогою лікарів і акушерок народжувало до 2% селянок, решта зверталися до повитух. На Правобережжі України в цей час популярною була земська акушерсько-гінекологічна лікарня у Жмеринці Подільської губернії¹⁸. Отож, організація навчального медичного закладу на 160 осіб, який готував акушерок та фельдшерниць для всієї губернії, стала знаковою подією не лише для Кременчука та Полтавської губернії. Школа була платною, частину місць займали стипендіатки з різних земств Полтавщини. Вихідцям із бідних родин надавалася матеріальна допомога із спеціального благодійного фонду. Стипендіатки після завершення навчання мали 3 роки відпрацювати за скеруванням відповідного земства. Крім теоретичної підготовки, учениці з самого початку навчання залучалися до практичної роботи у лікарняних відділеннях^{4,22,26}. Цінна інформація щодо Кременчуцької акушерсько-фельдшерської школи міститься у звіті з серпня 1904 р. до січня 1913 р., складеному інспектрисою школи – *М.Г. Гейнц*¹⁵. Очевидно, він був складений за дорученням *Богаєвського* перед відходом з керівництва навчальним закладом у 1913 р. У звіті відображена історія створення, участь у цьому засновника і першого керівника школи *Овксентія Богаєвського* (офіційне відкриття відбулося 14.09.1904р.). За даними документа, школа з терміном навчання 4 роки була розрахована на 160 осіб, готувала повивальних бабок І-го розряду та фельдшерниць для лікувальних закладів Полтавського земства. У звіті відображені відомості про умови прийому та оплати за навчання (серед учениць переважали діти або дружини міщан, козаків, духовних осіб, чиновників), про педагогічну раду, співробітників – директор, секретар, діловод, вчителі – були лікарями.

Очевидно, цілком обґрунтованим було присвоєння *О. Богаєвському* 18.03.1911 р. Радою професорів Київського університету св. Володимира звання доктора медицини (ДМ) без захисту дисертації²⁸. Це був рідкісний випадок надання звання ДМ *honoris causa* практикуючому земському лікарю^{4,8,18}. В цьому ж році, можливо, одночасно з *О. Богаєвським*, таке звання отримав інший український земський хірург – *Броніслав Козловський* з м. Сміла на Київщині^{11,18}. Вважається, що до цього із земських лікарів звання ДМ без захисту дисертації у 1899 р. був удостоєний лише *П. Кузнецкий* (1844-1912) – російський хірург із Пермської губернії^{4,8,11}. В опрацьованих нами інформаційних потоках відсутні дані про

напрямки наукових пошуків, публікації *Кузнецкого*; лише в одному з Інтернет-видань²³ є згадка про присудження йому в 1899 р. звання ДМ без захисту дисертації Казанським університетом. Наведене, а також відсутність біографічної довідки про *П.В. Кузнецкого* в радянських енциклопедіях вимагають пошуку достовірних джерел інформації щодо хронології присудження звання ДМ *honoris causa* земським лікарям. Низку неточностей виявлено в окремих джерелах і щодо присудження почесного звання ДМ *О.Т. Богаєвському*. Зокрема, вказується^{2,4,5,11}, що відбулося це за поданням професорів *Морозова, Павловського, Волкова* (очевидно, не *Волкова*, а відомого київського хірурга, професора *І.М. Волковича*³⁹). За твердженням *М.Б. Фабриканта*³⁹, медичний факультет Московського університету планував присвоїти *Богаєвському* звання ДМ набагато скоріше: професору *О. Боброву* було доручено підготувати доповідь-подання, але цьому перешкодила його смерть у 1904 р. Не відомо, чому не було зроблено відповідної доповіді кимось іншим, але наведена реляція³⁹ повторилася в пізніших публікаціях¹ твердженням, за яким саме з ініціативи московського професора *Боброва* (через 7 років після його смерті?) рада професорів Київського університету присвоїла в 1911 р. *О. Богаєвському* звання ДМ без захисту дисертації. До речі, у біографічному довіднику «Медицина в Україні»²⁴ вміщено біографічні відомості про *Боброва*, який безпосереднього відношення до української медицини не мав, про *Богаєвського*, корифея вітчизняної земської хірургії – відсутні. Наведене черговий раз засвідчує шкоду, яка завдається сучасній українській історичній науці оприлюдненням не уточнених даних, непідтверджених здогадок та застосуванням заідеологізованої історичної методології

Пропрацювавши керівником та хірургом Кременчуцької міської лікарні 30 років, у 1913 р. *О. Богаєвський* залишив посади старшого лікаря губернської земської лікарні, директора акушерсько-фельдшерської школи і залишився хірургом-консультантом своєї та відомої в місті єврейської міської лікарні^{8,38}.

Практично не дослідженим періодом біографії *О. Богаєвського* залишається радянський. За неперевіреними публіцистичними даними в 1925 р. медична громадськість «широко відзначила 50-річчя трудової діяльності», «йому присвятив свою роботу І з'їзд хірургів Лівобережної України в Харкові»¹. На з'їзді *О. Богаєвський* доповів про хірургічне лікування гіпертрофії простати⁸. В Радянській Україні *Богаєвському* було присвоєне звання

Героя Праці та призначена персональна пенсія^{1,2}. В енциклопедичних та більшості біографічних працях про цей факт не згадується. Враховуючи тодішні політичні тенденції, офіцерську службу племінників у царській армії, розстріл сина більшовиками, еміграцію близьких родичів за кордон, відсутність з боку влади будь якої уваги до місця захоронення *О. Богаєвського*^{4,9,31,39}, митарства *Ольги Овксентіївни* після смерті батька, наведені дані можуть, на нашу думку, не відповідати дійсності. Більш правдоподібним виглядає судження, що, через вказані обставини, дворянське походження *Богаєвських* не лише було виведене з науково-публіцистичного ужитку, але й майже стерте з родової пам'яті³¹.

Даних про останні роки життя *Овксентія Трохимовича*, про долю дружини *Павлини Феодосіївни* в авторів публікації відомостей майже немає. Відомо^{3,7,39}, що в 1925 р. *О. Богаєвський* брав участь в I-у з'їзді хірургів Лівобережної України у Харкові, де професор *М. Фабрикант* виголосив промову з нагоди 50-ліття початку трудової діяльності *Богаєвського*. Помер *О.Т. Богаєвський* в Кременчузі 5 грудня 1930 р. і був похований на міському кладовищі біля центрального входу^{9,39}. Поруч була похована й його дружина³¹ (до чи після смерті чоловіка – не відомо). На той час частина території кладовища, де був і родинний склеп *Богаєвських*, відійшла до артилерійського складу, поховання зрівняні з землею^{9,39}. До сьогодні залишається не відомим місце поховання і доля праху видатного українського лікаря, вченого і вчителя, громадянина. Як і багато із сторінок його біографії.

Не залишилося й прямих нащадків *Овксентія Богаєвського*. Син *Павло* загинув на Уралі, онук *Валентин*, очевидно, – біля Кременчука, донька, *Ольга*, так і не створивши сім'ї,

після смерті батьків проживала в маленькій кімнатці на території лікарні³⁹, очевидно – в якійсь із кімнаток мешкання, яке колись займала сім'я найзнаменитішого земського лікаря Полтавщини, керівника цієї лікарні. Працювала *О. Богаєвська* в лікарні лаборантом, а після примусового звільнення з роботи в 1950 р. їй довелося виїхати до Котовська^{9,31,39}. Тут, ймовірно, ще деякий час працювала вчителем і померла в 1980 р.

Завданням нашого дослідження було доповнення, впорядкування і систематизація біографічного матеріалу з життя і діяльності ДМ *Овксентія Богаєвського*. Автори не ставили за мету заповнити чисті, поки що, сторінки біографії не підтвердженими домислами, героїзувати цю непересічну і, без сумніву, видатну людину. Такі знакові для української культури постаті, як *О. Богаєвський*, на нашу думку, є історично самодостатніми, вагомим внеску в розвиток медицини в Україні, їх велич не потребують ретроспективного ретушування та додаткових сучасних інформаційних оздоб. Поряд із тим, вважали за обов'язок звернути увагу дослідників вітчизняної історії, краєзнавців на акуратне й критичне поводження з біографічною джерельною базою, особливо – бездоказовою, часто не авторизованою, публіцистичною інформацією і не лише Інтернет-видань.

Результати проведених досліджень засвідчують не лише велич українського земського лікаря, хірурга, громадського діяча *Овксентія Трохимовича Богаєвського*, а й неповноту біографічних даних, суперечливість, подекуди – тенденційність аналітичних історичних розвідок, недбале поводження з хронологією біографічних фактів та їх інтерпретацією.

Висновки:

1. Проведені історично-біографічні дослідження підтвердили вагомий внесок українського земського хірурга з Полтавщини – *Овксентія Трохимовича Богаєвського* в розвиток вітчизняної медицини, хірургічної науки і практики. Разом із тим, обмеженість достовірних біографічних відомостей щодо цієї знакової постаті вимагають розширення доказової джерельної бази, ґрунтовного і об'єктивного висвітлення окремих епізодів з життя і діяльності *О. Богаєвського* та його сучасників, уточнення наявних в інформаційних ресурсах суперечливих фактів.
2. Дослідження, в т.ч. й матеріалів фамільного архіву родини *Богаєвських*, на підставі задокументованих фактів дозволяють заперечити побутуючу в енциклопедичних та публіцистичних виданнях тезу щодо селянсько-кріпацького походження роду *Богаєвських*. Очевидно, у зв'язку із особливостями радянської політичної системи і Україні, нащадки дворянина *Трохима Богаєвського*, отож, – і дослідники земської медицини, біографи *Овксентія Трохимовича* не могли акцентувати увагу на «непролетарському» походженні відомого хірурга.

Література:

1. Бакай Л.А. Глибокий і яскравий слід в історії вітчизняної медицини / Л.А. Бакай // Медична газета Полтавщини. – 2003. – №23 (41). – С. 1.
2. *Богаевский*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bigmeden.ru/article>
3. *Богаевский Авксентий Трофимович*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slavari.yandex.ru>
4. *Богаевський Овксентій Трохимович*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
5. *Богаевський та Зубковський*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slide-share.net/EuroclubOfKremenichuk/ss-12227>
6. Большая Медицинская Энциклопедия. Т. 3. Изд. 2-е / Гл. ред. А.Н. Бакулев. – М.: Госуд. изд. мед. литературы, 1957. – 1171 с.
7. Большая Медицинская Энциклопедия. Т. 3. Изд. 3-е / Гл. ред. Б.В. Петровский. – М., Изд. «Советская энциклопедия», 1976. – 268 с.
8. *Бржеский В.Ч.* Авксентий Трофимович Богаевский / В.Ч. Бржеский // Вестник хирургии им. И.И. Грекова. – 1956. – №5. – С.142-143.
9. *Бурлаченко И.С.* Искажаются факты, касающиеся жизни А.Т. Богаевского / И.С. Бурлаченко, Л.П. Ян, Г. Рыков // Кременчук вечірній. – 1999. – №8 (300). – С. 2.
10. Ваше превосходительство! Автобиография и другие документы из архива основателя Миргородского курорта – земского врача, действительного статского советника, генерала — Ивана Андреевича Зубковского. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slavia.do.am/Murgorod/Zubkovskiy/12.jpg>
11. Великий хірург О.Т. Богаевський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://slavia.do.am/index/velikij_khirurg_a_t_bogaevskij/0-100
12. Вітчизняна медицина кінця 19 – початку 20 століття. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hismed.net/node/99>
13. Вулиця Радянська (Кременчук). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
14. *Душенко А.О.* Кременчук в кінці XIX – на початку XX століття в статистичних довідниках / А.О. Душенко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://history11.ucoz.ru/KRAEVED/2011_rozdil_4.pdf
15. *Елоян Х.А.* Місце і роль документа в діяльності Кременчуцького краєзнавчого музею / Х.А. Елоян, А.А. Елоян. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://history11.ucoz.ru/KRAEVED/2011_rozdil_4.pdf
16. *Енциклопедія Сучасної України*. Т.3 Біо-Бя. К., 2004 – 696 с.
17. *Енциклопедія українознавства*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua/encycl/eu.htm>
18. Земська медицина у другій половині 10-го століття. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hismed.net/node/126>
19. *Іван Андрійович Зубковський і Миргород*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://murgorod.pl.ua/news/ivan-andriyovych-zubkovskiy-i-murgorod>
20. Коллежский советник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
21. Комишня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
22. Кременчуцький медичний коледж. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
23. Кузнецкий Петр Васильевич. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://turismnt.ru/gorod/people_of_name/101/915/
24. Медицина в Україні. Медична біографістика. Випуск 2. Друга половина XIX століття. Літери А-К. Біобліографічний словник. – К., В-во українського фітосоціологічного центру, 2005. – 616 с.
25. Нарис історії Національного медичного університету імені О.О. Богомольця. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nmu.edu.ua/a1-3.php>
26. Овксентий Богаевский: «Благодарю фельдшеров и сестер милосердия». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.health-ua.org/archives/health/286.html>
27. О.П. Вальтер, В.О. Вец, О.Т. Богаевський. Вне-сок у розвиток медицини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://5fan.info/jgeqasaturnajgeyfs.html>
28. *Павловский И.Ф.* Краткий биографический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII века / И.Ф. Павловский. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://histpol.pl.ua/ru/biblioteka/ukazatel-potoram/avtory-p/pavlovskij-ivan-frantsevich?id=3575>
29. *Поляков Г.А.* А.Т. Богаевскій – врач, революционер, общественный деятель / Г.А. Поляков // Советское здравоохранение. – 1975. – №5. – С. 80-84.
30. *Пундій П.* Українські лікарі. Біобібліографічний довідник. Кн 1.: Естафета поколінь національного відродження / П. Пундій. – Львів-Чикаго, 1994. – 327с.
31. *Рыков Г.П.* Про «мышиную возню» і дещо інше / Г.П. Рыков // Кременчук вечірній, – 1999. – №11 (313). – С. 2.
32. Розвиток хірургії в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dhp.com.ua/blogs/489>
33. Становлення земської медицини у Кременчуцькому повіті. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kremenhistory.org.ua/ru/istoriya-meditsiny-kremenchuga-i-regiona/92-stanovleniya-zemskoj-meditsini-u-kremenchutskom-upoviti-1865-1885>
34. *Украинская Советская Энциклопедия*. Том 1. К., 1978. – 558 с.
35. *Українська Радянська Енциклопедія*. Том 1. К., 1959. – 640 с.
36. Устивица (Великобагачанський район). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki>
37. Устивица (Великобагачанський район). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>

38. *Фабрикант М.Б.* К 150-летию выдающегося хирурга / *М.Б. Фабрикант // Ліки і здоров'я.* – 1998. – №22 (147). – С. 2.
39. *Федько В. Авксентий.* Потомки дворянина / *В. Федько // Кременчук вечірній.* – 1999. – №11 (313). – С. 16.
40. Хронологическая история города Кременчуг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://okrain.net.ua/forum/read-72-hronologicheskaja-istorija-goroda-kremenchug.html>
41. Шишаки. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
42. *Юдин С.С.* Этюды желудочной хирургии. 3-е изд. / *С.С. Юдин.* – М.: БИНОМ, 2003. – 423 с.

УДК 617 (092)/477

ЗЕМСКИЙ ДОКТОР БОГАЕВСКИЙ: ЖИЗНЕННЫЙ ПУТЬ И ПРОТИВОРЕЧИЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ БИОГРАФИСТИКИ

О.Ю. Городнича, А.Л. Федущак

Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого, Кафедра клинической фармации, фармакотерапии и медицинской стандартизации, г. Львов, Украина

Резюме: Украинская медико-историческая наука, в частности, биографистика, еще не имеет значительных достижений в заполнении исторически и политически детерминированных пустых страниц, ликвидации «белых пятен», исправлении допущенных методологических ошибок и некорректностей в трактовке многих общественных явлений и исторических фактов. Проведенными исследованиями биографического материала из жизни и деятельности доктора медицины из Полтавщины *Овксентия Богаевского* подтверждено его весомый вклад в развитие отечественной медицины, хирургической науки и практики. Вместе с тем, установлено, что ограниченность достоверных биографических сведений относительно этой знаковой фигуры требуют расширения доказательной базы источников, основательного и объективного освещения отдельных эпизодов из жизни и деятельности *О. Богаевского* и его современников, уточнения имеющихся в информационных ресурсах противоречивых фактов. В частности, исследования задокументированных фактов, материалов фамильного архива семьи *Богаевских*, позволяют оспорить бытующий в энциклопедических и публицистических изданиях тезис о крестьянско-крепостном его происхождении. Результаты проведенных исследований показали не только величие украинского земского врача, хирурга, общественного деятеля *Овксентия Трофимовича Богаевского*, противоречивость, иногда – тенденциозность аналитических исторических исследований, небрежное обращение с хронологией биографических фактов и их интерпретацией.

Ключевые слова: *Богаевский Овксентий Трофимович, Зубковский Иван Андреевич*, история медицины, земская медицина, методология исторических исследований, Кременчугская земская больница.

UDC 617 (092)/477

PROVINCIAL SURGEON OVKSENTIY BOHAYEVSKY: HIS LIFE AND CONTRADICTIONS OF UKRAINIAN BIOGRAPHICAL SEARCHING

O.Yu. Gorodnycha, A.L. Fedushchak

Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Department of Clinical Pharmacy, Pharmacotherapy and Medical Standardization, Lviv, Ukraine

Summary: Ukrainian medical and historical science and biographic researches, in particular, have not yet contributed significantly to filling in the historically and politically determined gaps, eliminating blank spots, correcting methodological errors and inexactness in interpretation of social phenomena and historical facts. The analysis of biographic data regarding life and activity of *Ovksentiy Bohayevsky*, doctor of medicine from Poltava region, proved his significant contribution to the development of Ukrainian medicine, surgical science and practice. It is found that lack of reliable biographic information about this outstanding personality requires expansion of evidence-based data sources, objective highlighting of certain episodes of *O. Bohayevsky's* life and professional activity, as well as his contemporaries', clarification of contradictory facts. The analysis of the documented facts, *Bohayevsky's* family archive records allow to deny popular in some encyclopedic and journalistic issues statement concerning his rural ancestry. The results of the research proved both the greatness of *Ovksentiy Trohymovych Bohayevsky*, Ukrainian provincial doctor, surgeon and public figure, and the controversy and even bias of analytical historical research concerning chronology of the historical facts and their interpretation.

Keywords: *Ovksentiy Trohymovych Bohayevsky, Ivan Andriyovych Zubkovsky*, history of medicine, provincial medicine, methodology of historical research, Kremenchuk provincial hospital.

Надійшла до редакції 28.09.2014 р.

УДК 61:378:94(4)«1492/1914»

ISSN 2070-3112

«Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація»

2014, №3-4